

Парламентаризм институты «Акваөсіру туралы» және «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне акваөсіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Заңдарының жобаларын (бұдан әрі – заң жобалары) қарастырып, мынадай ескертулер мен ұсыныстар, оның ішінде тұжырымдамалық сипаттағы айту қажет деп санаймыз.

1. Заң жобасы заң шығарудың бірнеше заманауи тәсілдеріне қайшы келеді.

Біріншіден, заң жобасында заңға тәуелді актілерде қамтылуы қажет артық егжей-тегжейленген (нақтыланған) көп нормалар қамтылған. Мұндай нормаларға, атап айтқанда, заң жобасының «акваөсіру саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру құралдары» туралы 6-бабының ережелері, заң жобасының «акваөсірудің дамуы мониторингісі ақпараттық жүйесі» туралы 10-бабы, «акваөсіру субъектілерінің тізілімі туралы» 19-бабы және басқа да бірқатар жатады.

Заң жобасының «Акваөсіру саласындағы ғылыми зерттеулерге» арналған 16-бабы, мәні бойынша, акваөсіру саласындағы ғылыми зерттеулерді жүзеге асыру мақсаттарын ғана санамалайды. Неліктен бұл мақсаттар заңнамалық актіде бекітілетіні түсініксіз. Оның үстіне, аталған мақсаттардың кейбіреулері қайталау сипатына ие. Мәселен, 1-тармақтың 1) тармақшасынан *ғылыми зерттеулер ғылыми қызметті* жүргізу мақсатында, ал 7) тармақшаға сәйкес – «халықаралық ғылыми-зерттеу бағдарламаларына қатысу» мақсатында жүзеге асырылатыны туындайды.

Заң жобасының барлық аталған, сондай-ақ кейбір басқа нормалары құқықтық қатынастар субъектілерінің қандай да бір жаңа құқықтары мен міндеттерін, мемлекеттік органдардың ұйымдастырылуы мен қызметінің негіздерін белгілемейді, Қазақстан Республикасы Конституциясының 61-бабының 3-тармағында көзделген «негізгі қағидаттар мен нормалар» болып табылмайды.

Екіншіден, қазақстандық заңнаманың қазіргі заманғы дамуын **кодификациялау**, яғни бірқатар заңнамалық актілерді ірілендіру, біріктіру жолымен жүріп жатқанын ескеру қажет. Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат тұжырымдамасында көрсетілгендей *«нормативтік құқықтық актілерді кодификациялау азаматтардың тиісті саладағы өз құқықтары мен міндеттері туралы білімдерінің бірыңғай көзін құру есебінен оларды қабылдау процесін жеңілдетеді және сапалы жақсартады»*. Соңғы кездері

зейнетақымен қамсыздандыру туралы, мүгедектігі бар адамдарды әлеуметтік қорғау және т.б. туралы бірден бірнеше Заңды ережелерін біріктіретін Әлеуметтік кодекс қабылданды. Жаңа Құрылыс (Қала құрылысы) кодексі, Тұрғын үй кодексі, Цифрлық кодекс жобалары әзірленуде, олар әртүрлі заңнамалық актілерді біріктіруге арналған.

Қарастырылып отырған заң жобасы, керісінше, өзінің реттеу пәні ретінде қоғамдық қатынастардың өте тар саласын, атап айтқанда балық, моллюскалар мен басқа да су жануарларын өсіруге және (немесе) ұстауға, өсімін молайтуға байланысты қатынастарды анықтайды. Осылайша, заң жобалары қазіргі уақытта «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Заңды реттеудің мәні болып табылатын қатынастарды бөледі.

Неліктен су жануарларын өсіруді жеке заңмен, ал жануарлардың барлық басқа түрлерін өсіруді жалпы заңмен реттеу керек екені белгісіз.

Екінші жағынан, акваөсіруді (балық шаруашылығын) неге бір заңмен, мысалы, балық шаруашылығын басқа заңнамалық актілермен реттеу керек екені белгісіз. Экономика құрылымында екеуі де бір салаға – балық шаруашылығына кіреді. Мысалы, «Балық шаруашылығын дамыту мәселелері туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 5 сәуірдегі № 208 қаулысымен бекітілген Балық шаруашылығын дамытудың 2021-2030 жылдарға арналған бағдарламасы қолданылады. Бұл бағдарлама балық өсіру (акваөсіру) және балық аулау мәселелерін қарастырады.

Үшіншіден, заңның көптеген нормалары анықтамалық және (немесе) қайталанатын сипатқа ие, мағыналық және құқықтық жүктемені көтермейтін ережелерді қамтиды. Кейбір жағдайларда лексикалық қате терминдер пайдаланылады. Сонымен, заң жобасының 6-бабында бірнеше себептер бойынша бірден дұрыс емес болып табылатын «акваөсірудің даму жай-күйін бағалау» термині пайдаланылады. «даму жай-күйі» деген сөз тіркесі қарама-қайшы ұғымдардың тіркесімі оксиморон. Даму дегеніміз - қозғалыс, өзгеріс, бір сапалық күйдің екіншісіне ауысуы. Мысалы, даму қарқынын немесе бағытын бағалауға болады, бірақ даму жағдайын емес. Екінші жағынан, заң жобасына сәйкес «акваөсіру» «қызмет» деп түсінілетіндіктен, «акваөсірудің дамуы» деп «қызметтің дамуы» деп түсіну керек. Сондықтан нақты, нақты қызмет әрдайым нақты және субъективті болғандықтан, мемлекет кімнің қызметін бағалауы керек деген сұрақ туындайды.

2. Заң жобасын реттеу мәні 3-бапта айқындалған («Осы Заңның қолданылу аясы»). Осы бапта ***«осы Заң акваөсіру объектілерін өсіруге және (немесе) күтіп-ұстауға, өсіруге байланысты қоғамдық қатынастарды реттейтіні»*** белгіленген.

Оның үстіне, *«акваөсіру объектілерін өсіруге және (немесе) күтіп-ұстауға, өсіруге байланысты қызмет»* Заң жобасының 1-бабының 1) тармақшасына сәйкес «акваөсіру» ретінде айқындалады. Яғни, 3-баптың мағынасы «Акваөсіру туралы» Заң акваөсірумен байланысты қоғамдық қатынастарды реттейді.

Мұндай норманың болуы мүлдем негізсіз екені анық.

Қарастырылып отырған заң жобасын реттеудің дербес нысанасын, яғни осы заңмен реттелуі тиіс қоғамдық қатынастардың қандай да бір маңызды шеңберін айқындау проблемасы заң жобасының өзге заңнамалық актілерді реттеу нысанына кіретін қатынастарды реттейтіндігіне әкеледі.

Мәні бойынша, заң жобасы:

- Су кодексімен;
- Жер кодексімен;
- Кәсіпкерлік код екімен;
- Бюджет кодексімен;
- «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы»

Заңмен;

- «Ғылым туралы» Заңымен;
- «Ветеринария туралы» Заңмен;
- «Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік реттеу туралы» Заңмен және т.б. реттелетін немесе реттелуі керек қатынастарды реттеуді енгізеді.

Заң жобасында аталған заңнамалық актілерге тікелей сілтемелер бар не олардың ережелері қайталанатын, бұл кез келген жағдайда қатарластық мен қайталануға әкеледі.

Бұл ретте, мұндай сілтемелер нақты емес және қатынастар субъектілерінің құқықтарын шектейді. Мәселен, мысалы, заң жобасының 11-бабының 1-тармағында *«акваөсіру субъектілерінің қызметі ауыл шаруашылығы өндірісіне жатады және осы Заңмен реттелмеген бөлігінде Қазақстан Республикасының заңдарымен және өзге де нормативтік құқықтық актілерімен регламенттеледі»* делінген. Сонымен бірге, Заң жобасының *«Акваөсіру саласындағы кредиттеуді дамытуға»* арналған 27-бапта *«акваөсіру субъектілерін кредиттеу «Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік реттеу туралы» Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес жүзеге асырылады»* деп белгіленеді. Алайда, акваөсіру субъектілерін кредиттеу *басқа негіздерде* де жүзеге асырылуы мүмкін, мысалы, субъектінің банктік кредит және т.б. алуы. Айта кету керек, «Агроөнеркәсіптік кешенді және ауылдық аумақтарды дамытуды мемлекеттік реттеу туралы» Заңның 10-бабы кредиттеу туралы агроөнеркәсіптік кешен мен

ауылдық аумақтар саласында кредит беруді дамытуды мемлекеттік реттеу әдісі ретінде ғана айтады. Заң жобасынан бұл ереже шықпайды.

3. Су объектілері мен су ресурстарын (су айдындары және т.б.), сондай-ақ жер учаскелерін акваөсіру қажеттіліктері үшін пайдалануды реттеуге арналған заң жобасының нормаларының едәуір бөлігі. Заң жобасының 12-15 және 18-баптары осыған арналған.

Оның үстіне, су объектілерін пайдалануға байланысты қатынастар тек Су кодексімен реттелуі керек. Айта кету керек, қазіргі уақытта жаңа Су кодексінің жобасы әзірленуде.

Сондай-ақ асқа заңнамалық актілерде қайталамастан Жер кодексімен реттелуі тиіс жер учаскелерін беруге де(заң жобасының 17-бабы) қатысты да атап өткен жөн.

4. Заң жобасының 3-тарауының «Акваөсіру бөлігінде жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау» нормалары (заң жобасының 30-32-баптары) Кәсіпкерлік кодексінің және «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Заңның нормаларын сілтемелік және (немесе) қайталайтын болады.

Мұнымен қатар, заң жобасында Кәсіпкерлік кодекстің нормаларына қайшылықтар бар.

Мысалы, заң жобасының 30-бабының 5-тармағында **акваөсіру субъектілерінің мүлкі** акваөсіру бөлігінде жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау объектісі болып табыла деп белгіленеді. Алайда, Кәсіпкерлік кодекстің 132-бабының 1-тармағында **«мемлекеттік бақылау мен қадағалауға жататын мемлекеттік бақылау және қадағалау субъектісінде меншік құқығындағы** немесе өзге де заңды негіздегі мүлік мемлекеттік бақылау және қадағалау объектісі болып табылады» деп көзделген.

Осылайша, мемлекеттік бақылау объектісі ұғымы заң жобасында көзделгеннен кеңірек. Бақылау жүргізу кезінде су айдындарының жай-күйі (судың сапасы және т.б.) тексерілуі тиіс екені сөзсіз. Алайда, шарт негізінде акваөсіру субъектілеріне берілген су объектілерін «акваөсіру субъектілерінің мүлкі» деп атауға болмайды.

Заң жобасының 30-бабының 1 және 2-тармақтарында «акваөсіру бөлігінде жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылауды уәкілетті органның ведомствосы және оның аумақтық бөлімшелері мен олардың лауазымды адамдары Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне сәйкес бақылау субъектісіне (объектісіне) бара отырып тексеру және профилактикалық бақылау нысанында жүзеге асырады», ал «күзет саласындағы бақылау субъектісіне (объектісіне) бармай-ақ профилактикалық бақылау, акваөсіру бөлігінде

жануарлар дүниесін өсімін молайту және пайдалану Қазақстан Республикасының Кәсіпкерлік кодексіне және осы Заңға сәйкес жүзеге асырылады».

Осы нормаларды салыстырудан бақылау субъектісіне (объектісіне) **бармай-ақ** профилактикалық бақылау мемлекеттік бақылау **болып табылмайды**, өйткені соңғысы бақылау субъектісіне (объектісіне) **барып тексеру** және профилактикалық бақылау нысанында ғана жүзеге асырылады. Алайда, мұндай бөліну мен қарама-қайшылық Кәсіпкерлік кодекске қайшы келеді. Оған қоса, мұндай бөлу кезінде бақылау субъектісіне (объектісіне) бармай-ақ профилактикалық бақылауды кім жүзеге асыратыны айқын емес.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, «Акваөсіру туралы» Қазақстан Республикасы Заңының жобасы елеулі түрде қайта өңдеуді қажет етеді деп пайымдаймыз.

Редакциялық түзетулер.

«Акваөсіру туралы» Заң жобасының (бұдан әрі – Заң жобасы) 1-бабының 1) тармақшасы бойынша

«Акваөсіру» ұғымын - *акваөсіру объектілерін өсіруге* және (немесе) *көбейтуге* байланысты қызметті көздеу ұсынылады.

Өзірлеуші орган акваөсіру объектілерін өсіру, көбейту, күтіп ұстау арасындағы айырмашылықты ажыратпайды.

Осыған байланысты бұл норма пысықтауды талап етеді.

Заң жобасының 1-бабының 11) тармақшасы бойынша

«Балық өткізу құрылымы» деген жаңа ұғымды мынадай редакцияда енгізу ұсынылады: «балық өткізу құрылымы – бұл балықтардың табиғи көші-қонын қамтамасыз етуге қызмет ететін бөгеттер мен бөгендегі құрылыс.».

Өйткені бұл термин кейіннен осы Заң жобасының 15-бабының 4-тармағында кездеседі.

Заң жобасының 1-бабының 19) тармақшасы бойынша

«Тоғандар» ұғымының анықтамасы нақтылауды қажет етеді, өйткені олар табиғи су қоймалары болуы мүмкін.

Заң жобасының 10-бабы 3-тармағының 8) тармақшасы бойынша

Осы тармақшада ақпараттық жүйе акваөсірудің даму мониторингінің ақпараттық жүйесіне кіретін функционалдық және ақпараттық сервистердің тізбесіне сәйкес өзге де мәліметтерді қамтитыны анықталды.

Осы ережеден функционалды және ақпараттық қызметтер тізіміне қандай мәліметтер кіретіні белгісіз.

Осыған байланысты ұсынылған редакция пысықтауды талап етеді.

Заң жобасының 12-бабының 5-тармағы бойынша

Конкурс қорытындылары бойынша және уәкілетті орган ведомствосының **және** (немесе) аумақтық бөлімшелердің шешімі негізінде

уәкілетті орган ведомствосының аумақтық бөлімшелері акваөсіру субъектісімен уәкілетті орган бекіткен үлгілік нысан бойынша көл-тауар және (немесе) торлы балық өсіру шаруашылығын жүргізуге шарт жасасатынын белгілеу ұсынылады.

Сонымен қатар, заң жобасында ведомство қандай жағдайларда, ал аумақтық бөлімше қандай жағдайларда шарт жасасады деген шектеу қойылмаған.

Осыған байланысты ұсынылған редакция пысықтауды талап етеді.

Заң жобасының 15-бабының 3-тармағы бойынша

Әзірлеуші орган акваөсіру субъектілері үшін сумен жабдықтаудың тұйық циклі бар тоған балық шаруашылығы және (немесе) балық шаруашылығы шаруашылығын жүргізу үшін балық өсіру-биологиялық негіздемені әзірлеу жөніндегі міндеттерді көздеуді ұсынады.

Сонымен қатар, Кәсіпкерлік кодексінің 82-бабының 1-тармағына сәйкес, егер мемлекеттік органдар кәсіпкерлік субъектілеріне қатысты жаңа талаптар енгізуді жоспарласа, онда мемлекеттік органдар кәсіпкерлік жөніндегі уәкілетті орган айқындайтын тәртіппен реттеушілік әсерді талдау рәсімін алдын ала жүргізуге тиіс.

Осыған байланысты реттеуші әсерді талдау процедурасын жүргізу қажет.

Заң жобасының 32-бабының 1-тармағы бойынша

Облыстардың, республикалық маңызы бар қалалардың, астананың жергілікті атқарушы органдарының қызметіне акваөсіру бөлігінде жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласында мерзімді, жоспардан тыс тексерулер және қашықтықтан бақылау нысанында мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру ұсынылады.

Кәсіпкерлік Кодекстің 137-бабына сәйкес тексерулер берілген рұқсаттар бойынша біліктілік немесе рұқсат беру талаптарына, «Рұқсаттар және хабарламалар туралы» Заңға сәйкес жіберілген хабарламалар бойынша талаптарға, сондай-ақ жоспардан тыс тексерулерге сәйкес жүргізілетін тексеру түрлеріне бөлінеді.

Жоғарыда көрсетілген норма мерзімді тексерулер және қашықтан бақылау түріндегі бақылау нысандарын анықтамайды. Сонымен қатар, мерзімді тексерулер мен қашықтан басқарудың нені білдіретіні белгісіз болып қалады.

Осыған байланысты мерзімді тексерулер және қашықтан бақылау нысанында мемлекеттік бақылауға қолдау **көрсетілмейді**.

Сондай-ақ, заң жобасының мәтіні бойынша нормативтік құқықтық актілерге олардың тақырыптарын көрсетпей сілтемелер бар екеніне назар

аударамыз, осыған байланысты бұл ережелерді «Құқықтық актілер туралы» Заңның 25-бабының талаптарына сәйкес келтіру қажет.

«Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне акваөсіру мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заң жобасы (бұдан әрі – ілеспе заң жобасы) бойынша

Салыстырма кестенің 18-позициясы бойынша

Әзірлеуші орган акваөсіру мәселелері бойынша жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы мемлекеттік бақылау бөлігінде «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Заңның 49-бабының 1-1-тармағымен толықтыруды ұсынады.

Осы ереже заң жобасында көзделгенін ескере отырып, оны алып тастау қажет.

Бұдан басқа, Заңның негізгі жобасына ескертулерді ескере отырып, Заңның ілеспе жобасы пысықтауды талап етеді.

Жоғарыда айтылғандарды ескере отырып, аталған Қазақстан Республикасы Заңының жобалары айтарлықтай қайта қарауды қажет етеді деп есептейміз.